

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUCHLARINING
ICHKI XIZMAT NIZOMI HARBIY XIZMATCHILARNING
HUQUQLARI VA MAJBURIYATLARI**

Djumaboev Jaloliddin Zayniddinovich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Malaka oshirish instituti
Jangovar tayyorgarlik sikli katta o'qituvchisi, podpolkovnik
Tel: +99899 001 11 09*

Annotasiya: Mazkur maqolada yangi O'zbekistonda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Ichki xizmat Nizomi Harbiy xizmatchilarning huquqlari va majburiyatlarining ayrim jihatlariga ilmiy asoslangan ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, Harbiy xizmat, Harbiy xizmatchilar, Qurolli Kuchlar, Huquq, Majburiyat, Kun tartibia.

Аннотация: В статье изложены научно обоснованные сведения о некоторых аспектах прав и обязанностей военнослужащих, предусмотренных Уставом внутренней службы Вооруженных Сил Республики Узбекистан в новом Узбекистане.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, военная служба, военнослужащие, Вооруженные Силы, права, обязанности, повестка дня.

Abstract: This article provides scientifically based information on some aspects of the rights and obligations of military personnel of the Internal Service Regulations of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan in the new Uzbekistan.

Keywords: New Uzbekistan, Military Service, Military Personnel, Armed Forces, Rights, Obligations, Agenda.

Ushbu Nizom Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarining umumiy huquqlari va majburiyatlarini va ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni, brigada mansabdor shaxslarining asosiy majburiyatlarini, shuningdek, ichki tartib qoidalarini belgilaydi. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy qismlarining, shtablarining, boshqarmalarining, muassasalarining, korxonalarining, tashkilotlaring va harbiy bilim yurtlarining barcha harbiy xizmatchilari ichki xizmat Nizomiga amal qiladilar.

Nizom qoidalari, shu jumladan brigada mansabdor shaxslarining majburiyatlari ham barcha harbiy qism va bo'linmalarining harbiy xizmatchilariga teng darajada taalluqlidir. Mansabdor shaxslarning Nizomda zikr etilmagan majburiyatlari tegishli qoidalar, qo'llanma va dasturilamallar bilan belgilanadi.

Nizomning tatbiqi chegara qo'shinlari va Davlat xavfsizlik xizmati qo'shinlari, Ichki ishlar vazirligi ichki qo'shinlari, O'zbekiston Respublikasi boshqa tegishli vazirliklari va idoralarining harbiy xizmatchilariga ham joriy etiladi.

Urush davridagi dala sharoitlarida va tinchlik davridagi harbiy xizmatchilarni jangdagi amallarga o'rgatish bo'yicha o'quvlarda va mashg'ulotlarda ichki xizmat jangovar nizomlar,

TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR

III son, Fevral

jangovar harakatlarni ta'minlash bo'yicha qo'llanmalar, shuningdek mazkur Nizom bilan belgilanadi.

Umumiy qoidalar

Harbiy xizmat – O'zbekiston Respublikasi fuqarolariing umumiy harbiy majburiyatlarni va shartnoma asosida Qurolli Kuchlarda va O'zbekiston Respublikasining boshqa harbiy tuzilmalarida xizmatni bajarish bo'yicha davlat xizmatining alohida turidir.

Har bir harbiy xizmatchiga tegishli harbiy unvon beriladi, u o'z navbatida qo'shinga va kemaga oid bo'ladi.

Harbiy xizmatchilar O'zbekiston Respublikasi fuqarolari uchun belgilangan huquqlar va erkinliklardan harbiy xizmat shart-sharoitlari belgilaydigan cheklovlar bilan va amaldagi qonunlarni hisobga olish bilan foydalanadilar. Ularning zimmasiga konstitutsiyaviy, boshqa umumfuqaro majburiyatlari, shuningdek, umumiy mansab va maxsus majburiyatlar yuklanadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq harbiy xizmatchilarning huquqlari, majburiyatlari va javobgarliklarining mundarijasi va hajmi harbiy xizmat majburiyatlarini ijro etayotganligiga yoxud etmayotganligiga bog'liq bo'ladi.

Harbiy xizmatlarning harbiy xizmat majburiyatlarini ijro etishi deganda:

- jangovar harakatlarda ishtirok etish, xizmat majburiyatlarini ijro etish, jangovar navbatchilikni (jangovar xizmatni) o'tash;
- kun tartibi bilan belgilangan xizmat vaqti davomida yohud bu xizmat zaruriyatidan kelib chiqqan bo'lsa, harbiy qism hududida bo'lish;
- xizmat safarida yohud davolanishda bo'lish; xizmat joyiga, davolanishga yohud aksincha qarab yo'l bosish;
- harbiy yig'inlarda ishtirok etish; asirga tushish (o'z ixtiyori bilan asir tushishdan tashqari), garovga olingan yohud haydab ketilgan ahvolda bo'lish;
- bedarak ketish – harbiy xizmatchi daraksiz yoqolgan deb tan olinganiga yohud amaldagi qonunlarga muvofiq vaffot etgan deb elon qilinganiga qadar;
- shaxs hayoti, sog'ligi, or-nomusi va qadr qimmatini himoya qilish;
- huquqni muhofaza qilish organlariga yordam ko'rsatish, qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash;
- harbiy xizmatchilarning sud tomonidan jamiyat va davlat manfaatlari yo'lida sodir etilgan deb tan olingan boshqa xatti harakatlar tushiniladi.

Zarur bo'lib qolgan paytlarda harbiy xizmatchi komandirning (boshliqning) buyrug'iga ko'ra istalgan vaqtda harbiy xizmat majburiyatlarini ijro etishga kirishishi mumkin.

Harbiy xizmatchilar harbiy xizmat majburiyatlarini ijro etish vaqtida davlat hokimiyatining vakillari va davlat muhofazasida turgan deb sanalanadi.

Harbiy xizmatchilarning huquqlari

Harbiy xizmatchilarning huquqlari va ulardan harbiy xizmatning xususiyatlarini hisobga olgan holda foydalanish tartibi O'zbekiston Respublikasi qonunlari bilan belgilanadi.

TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR

III son, Fevral

Biror kishi harbiy xizmatchilarni O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlari bilan kafolatlangan huquqlardan cheklash huquqiga ega emas.

Harbiy xizmatchilarning o'z huquqlaridan foydalanishi jamiyatning, davlatning huquqlariga va qonuniy manfaatlariga, harbiy xizmatga, boshqa harbiy xizmatchilar va turli fuqarolarning huquqlariga putur yetkazmasligi lozim.

Davlat harbiy xizmatchilarning ijtimoiy va huquqiy mohofazasini kafolatlaydi, ularga yetarli va munosib turmush darajasini yaratish, xizmat va maishiy sharoitini yaxshilash boyicha chora-tadbirlarni amalga oshiradi.

Harbiy xizmatchilarning huquqlarini ta'minlash va qo'riqlash davlat hokimiyati va mahaliy o'zini-o'zi boshqarish organlarining, sudlarning, huquqni muhofaza qilish organlarining, harbiy boshqaruv organlari va komandirlarning (boshliqlarning) zimmasiga yuklanadi.

Harbiy xizmatchi Harbiy qasamyodni qabul qilgunga qadar harbiy lavozimga tayinlanishi, jangovar topshiriqlarni bajarishga (jangovar harakatlarda ishtirok etishga, jangovar navbatchilikka, jangovar xizmatga, qorovullik xizmatini o'tashga) jalb etilishi, qurol-aslaha va harbiy texnika biriktirilishi mumkin emas.

Harbiy xizmatchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlaridan foydalanishi bo'yicha majburiyatlarni bajarmaslikda aybdor bo'lgan komandirlar (boshliqlar) buning uchun qonunlarda belgilangan javobgarlikka tortiladilar.

Harbiy xizmatchilar harbiy xizmat majburiyatlarini ijro etish chog'ida, zarur bo'lgan hollarda esa xizmatdan tashqari vaqtda ham qurol saqlash, olib yurish, qo'llash va foydalanish huquqiga egadirlar.

Harbiy xizmatchilarning qurol saqlash qoidalari va qo'llash tartibi Nizom bilan belgilanadi.

Harbiy xizmatchilar:

- agar boshqacha yo'llar va vositalar bilan muhofaza qilish mumkin bo'lmasa, qo'riqlanadigan harbiy va davlat inshootlariga, shuningdek, harbiy qism va bo'linmalar qarorgohlariga, harbiy qism imoratlari va inshootlariga, harbiy eshalonga, mashinalar kalonnalariga, yakka transport vositalariga va qorovulga to'da bo'lib yohud qurolli hujumni qaytarish uchun;

- agar boshqacha yo'llar va vositalar bilan muhofaza qilish mumkin bo'lmasa, qurol va harbiy texnikani zo'ravonlik bilan egallashga bo'lgan urinishlarning oldini olish uchun;

- agar boshqacha yo'llar va vositalar bilan muhofaza qilishning iloji bo'lmasa, harbiy xizmatchilarni va fuqarolarni ularning hayotiga va sog'lig'iga tajavus qiladigan xujumlardan muhofaza qilish uchun;

- agar boshqacha yo'llar va vositalar bilan qarshilikni bostirish, jinoyatchini ushlash yohud qurolni tortib olishning iloji bo'lmasa, jinoyat sodir qilgan yohud og'ir va xavfli jinoyat sodir qilish ustida qo'lga yushganda qurolli qarshilik ko'rsatgan shaxsni, shuningdek, qurolni topshirish to'g'risidagi qonuniy talabni bajarishdan boyin tovlagan

qurollangan shaxsni ushlash uchun eng so'ngi chora sifatida qurolni shaxsan yohud bo'linma tarkibida qo'llash huquqiga egadirlar.

Qorovul tarkibida harbiy xizmatchi qurolni O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining garnizon va qorovullik xizmatlari Nizomida belgilangan hollarda va tartibda qo'llash huquqiga egadir.

Komandir (boshliq), bundan tashqari, bo'ysunuvchining bo'yin tovlashi Vatanga hiyonat qilishga yohud jangovar sharoitlarda jangovar topshiriqlar bajarilishini barbod etishga qaratilgan ochiq-oydin xatti-harakatlarda namoyon bo'lganda intizom va tartibni tiklash uchun qurol ishlatish yohud qurol ishlatishga buyruq berish huquqiga egadir.

Qurol ishlatishdan oldin uni ishlatish to'g'risida ogohlantirish zarur. Qurol to'satdan yohud qurolli hujum chog'ida, jangovar texnika, transport vositalari, uchish apparatlari, dengiz va daryo kemalaridan foydalanilgan hujum chog'ida, qamoqdan qurol bilan yohud transport vositalaridan foydalanib qochish vaqtida, shuningdek transport vositalaridan ularning harakatlanishi chog'ida, tunda yohud ko'rinish cheklangan boshqa sharoitlarda tashlab qochish paytida ogohlantirishsiz qo'llanilishi mumkin.

Harbiy xizmatchilar trevoga yohud yordam chaqirig'i signali berish, shuningdek, odamlar hayoti yoki sog'ligiga tajovvus qiluvchi hayvonlarga qarshi qurol ishlatish huquqiga ega.

Qurol ishlatish va foydalanish chog'ida harbiy xizmatchi atrofdagi fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash uchun iloji bo'lgan barcha choralarni ko'rishga, zarur hollarda esa jabrlanuvchilarga tez tibbiy yordam ko'rsatishga majburdir.

Ayollar va balog'at yoshiga yetmaganlarga nisbatan, agar boshqa yo'llar va vositalar bilan bunday xujum yohud qarshilikni qaytarishning iloji bo'lmasa, ularning xarbiy xizmatchi va boshqa fuqarolarning hayotiga xavf soluvchi qurolli xujumlari, qurolli qarshilik ko'rsatishi yohud to'da bo'lib xujum qilishi hollari bundan mustasno, qurol ishlatish mumkin emas.

Harbiy xizmatchi har bir qurol ishlatilishi yohud foydalanishi to'g'risida komandirga (boshliqqa) bildiruv beradi.

Harbiy xizmatchilarning umumiy majburiyatlari

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchilari xizmat faoliyatida qonunlar, harbiy nizomlarning talablariga amal qiladilar va siyosiy maqsadlarni ko'zlovchi boshqa jamoat tashkilotlari va birlashmalarning faoliyati bilan aloqador bo'lmasliklari lozim.

Harbiy xizmatchi quyidagilarga:

- harbiy qasamyodga sodiq qolishga, o'z xalqiga fidoyilarcha xizmat qilishga, O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi va hududiy butunligini matonat, mahorat bilan, o'z so'nggi tomchi qoni va hatto hayotini ayamassdan himoya qilishga, harbiy burchni bajarishga;

- o'z davlati konstitutsiyasiga va qonunlariga qat'iy rioya qilishga, harbiy nizomlarning talablarini bajarishga;

TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR

III son, Fevral

- O'zbekiston Respublikasini himoya qilish bo'yicha vazifalarni bajarish bilan bog'liq harbiy xizmat mashaqqatlariga sabot bilan chidashga;

- harbiy kasb bilimlarini muntazam egallashga, o'z uquvi va askariy mahoratini takomillashtirishga;

- o'ziga ishonib topshirilgan qurol-aslaha va harbiy texnikani bilish va ishlatishga doimiy shaylikda saqlashga, harbiy mulkni asrashga;

- halol, intizomli, jasur bo'lishga, harbiy burchni ijro etish chog'ida oqilona tashabbuslar ko'rsatishga;

- komandirlarga (boshliqlarga) so'zsiz bo'ysunish va ularni jangda himoya qilishga, harbiy qism Jangovar Bayrog'ini qo'riqlashga;

- askariy birodarlikni e'zozlashga, o'z hayotini ayamadan o'rtoqlarini xavf-xatardan qutqarishga, ularga so'z va ish bilan yordam berishga, har birining or-nomusi va qadr-qimmatini hurmat qilishga, o'ziga va boshqa harbiy xizmatchilarga nisbatan qo'pollik va tahqirlashlarga yo'l qo'ymaslikka, ularni nолоyiq qilmishlardan tiyib qolishga;

- askariy yurish-turish odobi qoidalariga rioya qilishga va harbiycha salom berishni bajarishga, har doim rusum bo'yicha, ozoda va saranjom kiyinishga majburdir.

Harbiy xizmatchi O'zbekiston Respublikasi himoyachisi oliy unvonini sharaf bilan oqlashga, Kurolli Kuchlarning, o'z harbiy qismining or-nomusi va jangovar shon-shuhratini va o'z harbiy unvonining obro'sini e'zozlashga majburdir.

Harbiy xizmatchi vatanparvarlik ko'rsatishga, xalqlarning baynalmilal do'stligini qadrlashga, millatlar va elatlar o'rtasidagi birodarlikni mustahkamlashga imkon yaratishga majburdir.

Harbiy xizmatchilarni o'qitish va tarbiyalash jarayonida ularning milliy tuyg'ulariga, urf-odatlariga va an'analarga hurmat ko'rsatilishi lozim. Harbiy xizmatchilar bir-biriga hurmat ko'rsatish, komandirlarga (boshliqlarga) va kattalarga tartib va intizomni saqlashda ko'mak berishga majburdirlar.

Harbiy xizmatchi o'ziga uning majburiyatlarini ijro etishiga ta'sir ko'rsatgan barcha sodir bo'lgan voqealar to'g'risida va unga berilgan tanbehlar haqida o'zining bevosita boshlig'iga bildiruv berishga majburdir.

Harbiy xizmatchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning harbiy nizomlarda belgilangan qoidalari buzilganda, u zudlik bilan tartib o'rnatish choralarini ko'rishga va shuningdek, o'zining bevosita boshlig'iga bildiruv berishga majburdir.

Harbiy xizmatchi harbiy xizmat xavfsizligi talablariga, kasallanish, jarohat orttirish va kuyishdan ogohlantirish tadbirlariga rioya qilishi, har kuni jismoniy chiniqishi, zararli odatlardan (chekish va ichkilik ichishdan) tiyilishi lozim.

Xizmat masalalari yuzasidan harbiy xizmatchi o'zining bevosita boshlig'iga va uning ijozati bilan maqomi bo'yicha navbatdagi boshliqqa murojaat qilishi lozim.

Shaxsiy masalalar yuzasidan ham harbiy xizmatchi o'zining bevosita boshlig'iga, o'ta zarur hollarda esa katta boshliqqa murojaat qilishi kerak.

Taklif, ariza kiritayotganda va shikoyat berayotganda harbiy xizmatchi O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Intizom Nizomi qoidalariga amal qiladi.

Harbiy xizmatchi harbiy harakatlar yuritish, yaradorlar, bemorlar, kema halokatiga uchragan shaxslar va harbiy harakatlar mintaqasidagi aholi, shuningdek, harbiy asirlar bilan muomala qilishning xalqaro qoidalarini bilishga majburdir.

Harbiy xizmatchi jangovar harakatlar paytida, hatto o'z harbiy qismidan (bo'linmasidan) yiroq va to'la qurshovda qolgan bo'lsa ham, asirga tushishdan qutulmoq uchun dushmanga ashaddiy qarshilik ko'rsatishga majburdir. U jangda askarlik burchini ohirigacha bajarishga majbur.

Agar harbiy xizmatchi, qarshilik ko'rsatishning barcha vositalari va yo'llarini batamom ishga solib yoxud qarshilik ko'rsatishga imkoniyati bo'lmay qolib, asirga olingan bo'lsa, o'zini va o'z o'rtoqlarini asirdan ozod qilish va o'z qo'shini safiga qaytishning har qanday imkoniyatini izlashi va foydalanishi lozim. Dushman tomonidan asirga tushirilgan harbiy xizmatchi so'roq paytida faqat o'z familiyasi, ismi, otasining ismi, harbiy unvoni, tug'ilgan sanasi va shaxsiy raqaminigina bildirish huquqiga egadir. U jangchi or-nomusini saqlab qolishga, harbiy va davlat sirini muqaddas tutishga, sabot va matonat ko'rsatishga, asirlikka tushgan boshqa harbiy xizmatchilarga yordam berishga, ularni dushman bilan hamkorlik qilishdan to'xtatib qolishga, dushmanning harbiy xizmatchidan O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlariga zarar yetkazishda foydalanishga urinishlarini rad etishga majburdir.

Asir tushgan, shuningdek, uchinchi betaraf mamlakatda qurollsiz ushlab turilgan harbiy xizmatchilarning harbiy xizmatchi maqomi saqlanadi. Harbiy qo'mondonlik va davlatning shunga vakil qilingan boshqa organlari xalqaro huquq me'yorlariga muvofiq ravishda zikr etib o'tilgan harbiy xizmatchilarning huquqlari muhofazasi va ularni Vatanga qaytarish bo'yicha chora tadbirlarni ko'rishga majburdirlar.

Harbiy xizmatchilar xulqi va xushmuomalaligi

Harbiy xizmatchilar har doim yuksak madaniyat, kamtarlik va bosiqlikning namunasi bo'lib xizmat qilishi, askariy or-nomusni muqaddas saqlashi, o'z qadr-qimmatini himoya etishi va o'zgalarning qadr-qimmatini hurmat qilishi lozim. Ular o'zlarining xulqiga qarab, nafaqat ularning, qolaversa, butun Qurolli Kuchlarning or-nomusi to'g'risida xulosa chiqarishlarini yodda tutishlari shart.

Harbiy xizmatchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar o'zaro hurmat asosida quriladi. Ular xizmat masalalari yuzasidan bir-birlariga «Siz»lab murojaat etishlari lozim. Shaxsiy muomala chog'ida harbiy unvon qo'shin yoxud xizmat turini ko'rsatmasdan aytiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Yosh askarlar uchun boshlang'ich harbiy umumqo'shin tayyorgarlik bo'yicha qo'llanma. – T., 2004.
2. Psaryov A.A., Kovalenko A.N. Topograficheskaya podgotovka podrazdeleniy. Posobiye dlya komandirov podrazdeleniy. – M., 1984. – 287 str.
3. “Harbiy xizmat tayyorgarligi” fanidan ishchi o'quv dasturi. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2016. – 52 b.
4. Tangirberdiev S.K., Djurabaev R.T, Xudayberganov O.K. Saf tayyorgarligi metodikasi: O'quv qo'llanma. – T., 2012.
5. O'zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlarining Ichki xizmat nizomi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1996 yil 9 oktabrdagi Farmoni